

Verlaine Paul
Autorka textu: Marta Balážová

Charakteristika jednou vetou:

Francúzsky básnik, jeden z prekliatych, proti parnasistickému kultu čistej formy uplatňoval citovú bezprostrednosť a využitie hudobných prostriedkov verša, vytvoril manifest básnického a umeleckého hnutia - symbolizmu; spolu s Baudelairom, Mallarmém a Rimbaudom je zakladateľom modernej francúzskej a európskej poézie.

Životopisné údaje:

Narodil sa 30. marca 1844 v Méty, bol synom zámožného dôstojníka. Študoval v Paríži, potom sa stal úradníkom na magistráte. V roku 1866 uverejnil prvú zbierku Saturnské básne. V roku 1870 sa oženil s Mathilde Mautéovou, v roku 1871 sa zapojil do politického diania - podobne ako ďalší mladí básnici aj on prejavoval sympatie k revolucionárom - účastníkom Parížskej komúny. Určitý čas pracoval aj v jej tlačových službách. Po potlačení Komúny sa vyhol prenasledovaniu útekom z Paríža. Povešť „komunarda“ sa s ním spájala ešte dlho, mal problémy zamestnať sa v štátnej službe, niektorí nakladatelia odmietali vydať jeho politicky ladené básne. V období Komúny sa Verlaine v Paríži zoznámil s mladým básnikom Rimbaudom, ktorý osudovo zasiahol do jeho intímneho i umeleckého života. Rimbaud prišiel do Paríža s cieľom preniknúť do spoločnosti známych básnikov a Verlaine ho pozval k sebe. Čoskoro sa začalo ich vášnivé a búrlivé priateľstvo. Jeho negatívnym dôsledkom bolo, že Verlainovi sa rozpadlo manželstvo (napriek tomu, že sa mu narodil syn). S Rimbaudom cestovali spolu po Európe. V Bruseli Verlaine po jednej roztržke (Rimbaud chcel od neho odísť), na Rimbauda vystrelil, za čo ho odsúdili na dva roky do väzenia (prokurátor na súde znova pripomenul, že obžalovaný je nebezpečným účastníkom Komúny). Po rozchode s Rimbaudom a po jeho odchode do cudziny bola pre Verlaina len poézia vykúpením z nepokoja duše, samoty a clivoty. Oporu hľadal v náboženstve, učil na súkromných školách v Anglicku a vo Francúzsku, veľa pil a túlal sa. Zomrel 8. januára 1896 v Paríži.

Diela:

Už v prvej Verlainovej zbierke Saturnské básne sa prejavuje pre autora typická citovosť. Ešte výraznejšia je v zbierke Galantné slávnosti (1869), inšpirovanej rokokovými obrazmi maliara A. Watteaua z 18. storočia. Básnický v nej pretlmočil rozmarné hry, pastierske zábavky šľachty. Melodické verše evokujú dávne časy a vyznievajú clivo. Báseň z tejto zbierky Svit lúny inšpirovala hudobných skladateľov, zhudobnili ju G. Fauré aj C. Debussy. Lúboštné básne v zbierke Dobrá pieseň (La Bonne Chanson) venoval svojej snúbenici Mathilde Mautéovej, ktorá mala byť zárukou Verlainovho vykúpenia z mladíckeho poblúdenia, do ktorého ho priviedol búrlivý spoločenský život v umeleckom prostredí a s ktorou sa v roku 1870 oženil. Krehké melodické lúboštné básne vyjadrujú opojenie z radosti všedného dňa. Zbierka naznačovala nové cesty modernej poézie - subtilným lyrizmom a hudobnosťou. Ďalšiu zbierku Romance bez slov vydal Verlaine až po príchode z väzenia (1874), je najmelodickejšou Verlainovou zbierkou a je vrcholom jeho tvorby. Výrazom duševnej krízy básnika po rozchode s Rimbaudom je zbierka Múdrosť. Patetický a dojímavý je napríklad dialóg medzi bohom a hriešnikom. V roku 1884 vydal Verlaine zbierku Kedysi a nedávno. Zahŕňa básnikovú dovtedajšiu skúsenosť - sklamanie, nesplnené predsavzatia, nostalgiiu, zaznieva z nej smútok za rimbaudovským svetom. Prvú časť zbierky tvorí známy manifest Básnické umenie, v ktorom formuloval svoje chápanie poézie. Pod menom Úbohý Lélian sa Verlaine uviedol v súbore esejistických portrétov Prekliati básnici. Písal tiež prozaické diela -

Moje nemocnice, Moje väzenia, Vyznania. U nás vyšli Verlainove básne vo výberoch Božská láska a Vôňa tvojho tela.

Podrobnejšie o dielach:

Saturnské básne - je prvá Verlainova zbierka lyrickej poézie, obsahuje asi 40 básní, rozdelené sú do piatich častí - Melanchólia, Lepty, Smutné krajinky, Vrtochy a 12 básní bez nadpisu. Hoci básne ešte majú čiastočne parnasistický charakter, citovou a melodickou variabilitou básnik naznačil nové cesty francúzskej poézie.

Básnické umenie - báseň zo zbierky Kedysi a nedávno je manifestom Verlainovho chápania poézie a zároveň sa pokladá za manifest umeleckého smeru - symbolizmu. Verlaine zdôrazňoval najmä hudobnosť verša a oslobodenie od klasicizujúcej štruktúry. Za heslo symbolizmu považoval „de la musique avant toute chose“ (najmä hudba).

Romance bez slov - vrcholná zbierka Verlainových lyrických básní, napísaných vo väzení po roztržke s Rimbaudom. Je to intímna lyrika, plná clivých tónov a snivých nálad, inšpirovaná ich spoločným pobytom v Anglicku a v Belgicku. Zbierka má tri časti - Zabudnuté pesničky (objavuje zabudnuté bohatstvo jazyka), Belgické krajiny (súzvuk s duševnými stavmi) a Akvarely - impresionistické momentky krajiniiek. Verše sú v súlade s požiadavkami modernej poetiky, ktorú Verlaine načrtol v manifeste Básnické umenie a dosahujú vrchol v hudobnej pôsobivosti.

Úryvky:

Básnické umenie

Najmä hudbu! To ti neprekáža
vziať slovo, čo neumelé je,
čo každý vánok ľahko rozveje,
nie tie, čo viažu sa, či vážia.

Ani si neváž príliš slov.
Prejav im svoje pohrdanie:
pieseň sa vtedy dobrou stane,
keď sa to presné pospája v nej s hmlou.

To sú tie oči za závojom skryté,
to poludnie, vzduch, čo chveje sa,
tie jesenné a chladné nebesá,
to belasé, hviezdne vlnobitie.

Ale my prisaháme na odtieň.
Nie farba! Len odtieň čosi sľúbi.
Ach! Odtieň ľúbi, keď sa snúbi
lesný roh s flautou a so snom sen.

Preč s pointou, čo vraždí v básni vzruchy!
Rým páchne, vtip si kruto zazúri.
Ten cesnak, plačú z neho azúry,
ten cesnak z poetických kuchýň!

Básnické umenie 2

A výrečnosti vykrúť pekne krk;
bude dobre dať si pozor na rým,
múdrejšie je, keď trocha menej žiari;
kam by prišiel, pustiť ho tak z rúk!

Ó, hriechy rýmov! Kto to povie o nich?
Nejaké hluché decko či černochoch zlý
ten šestákový šperk si vynašili
a on nám v piesni hlúpo, duto zvoní.

Hudbu ešte, hudbu jednostaj!
Verš, to sú krídla duše rozopäté,
to čo zostáva tu po jej vzlete
k ďalekým láskam, v iný hviezdny kraj.

Verš sa skrýva v náhode jak v skrýši,
veršom vonia vánok v jedno z mnohých rán,
ako keby kvitli mäta, tymian.
Literatúra je to, čo zvýši.

Spleen

Ruže boli ako v ohni
a brečtan ako zo smoly.
Drahá, iba viečkom pohni,
zas sa to všetko rozbolí.

Nebo príliš sladko žiari
a vzduch je príliš sladký tiež.
Bojím sa - ten príbeh starý -
že niekam hrozne unikneš.

Ustal som hľadiac na cezmíny;
nech už ten buxus neplanie.
Ach, roviny, neroviny,
všetko ber čert, len teba nie!

(básne zo zbierky Božská láska - preložil Miroslav Válek)

Prekliati básnici

Týmto obrazným pomenovaním označil Verlaine v rovnomennej knihe o súdobej poézii (1884) skupinu francúzskych básnikov, svojich súčasníkov, pre opovrhnutie, ktorým ich častovala dobová meštiacka spoločnosť. Kniha je súborom kritických esejí o Tristanovi Corbiéroví, Arthurovi Rimbaudovi a Stephanovi Mallarmém, ktorí boli v tom čase nedocenenými a takmer neznámymi básnikmi. V neskoršom vydaní Verlaine pripojil ešte esej o ďalších troch - Marceline Desbordes-Valmorevej, Villiersovi de l'Isle-Adam a o sebe pod názvom Chudák Lélian. „Prekliati básnici“ sa vyčlenili zo spoločnosti, verili iba vlastnému snu a odmietali vyšľapané chodníčky poézie. Verlaine rozoberá osobitosti poetiky každého z nich a uvádza ukážky z diel (napr. Rimbaudov Opitý koráb), dovtedy neznáme básne. Je to prvá esej o hlavných predstaviteľoch modernej poézie.

Myšlienky:

„Francúzska literatúra druhej polovice 19. storočia je determinovaná predovšetkým intelektuálnou klímou tých čias. Vytvorili sa tri veľké literárne bloky: blok parnasu, ktorý vniesol do poézie neosobnosť, vedecký postoj k aktu tvorby, sústredenie sa na formu, na dokonalosť, na čistotu línií. Je to krásne písanie, dokonale čisté, ale chladné - umenie pre umenie. Druhý blok bol ovplyvnený pozitivistickou filozofiou a bol to naturalizmus. Tretí blok povedal pozitivismu a vede nie. Je antinaturalistický a antiparnasistický a hovorí: za fasádou vonkajšieho sveta je čosi tušené, neznáme, čo my vidíme a k tomu sa chceme dostať. Môžeme hovoriť o troch veľkých predstaviteľoch tohto snaženia: Rimbaud sa chcel dostať k neznámemu rozrušovaním zmyslov za pomoci jedov, narkotík, lásky, alkoholu. Mallarmé sa stal otcom symbolizmu, intelektuálnou cestou chcel za pomoci asociácií metaforickým a symbolickým spôsobom dostať neznáme do takej podoby, ku ktorej bude len on mať kľúče. Poézia Paula Verlainea je metaforická, symbolická a do určitej miery zahalená tajomstvom. Pod vplyvom Wagnerovej hudby a pod vplyvom impresionistického maliarstva, ktoré sa v tom čase rodí, hľadá výrazové prostriedky na vyjadrenie nejednoznačnosti, tušenosti sveta...“(prof. Štefan Povchanič v relácii Autor na dnes)

„Hudba, len hudba nech vo všetkom dýcha...“ (Paul Verlaine - v básni Básnické umenie)

„Verlaine sa celý vylieva v slzách a slzy pália väčšmi ako oheň. Aby boli tieto básne napísané, na to bol potrebný človek impulzívny, človek, ktorý bol stále jednou nohou vo väzení a druhou v blázcinci, napoly dieťa, napoly zločinec; lebo iba taký človek sa vedel oddať chvíli celý, bez výhrad utonúť v sekunde. V tomto je jeho prínos pre modernú poéziu. Nachýlil sa tak hlboko nad riekou života a krvi, až počul jej clivú melodickú pieseň, až bol omámený jej hlbokým horúcim dychom; a v niekoľkých nezabudnuteľných básňach zachytil i tú melódiu, i ten dych, i celú sirobu ľudskej bytosti vo sváre vášní a pudov.“ (F. X. Šalda)

„Po tých dvoch dobrých rokoch sa z Verlainea stalo zlé, nenávistné, surové, stále opité stvorenie, luhár, zbabelec, pokrytec, plný temnej a rafinovanej zloby.“ (Verlainova manželka Mathilde o bývalom manželovi)

„Kto ako labuť žije, labutí osud ho stihne.“ (Paul Verlaine o sebe)

„Rimbaudovou tvorbou, najmä konkretizáciou metaforického videnia sveta, bola ovplyvnená slovenská tzv. „trnavská škola“ (Stacho, Mihalkovič a ďalší), preto sa trnavskej škole niekedy hovorí aj „konkrétisti“. Verlaine bol zasa veľkým vzorom pre nášho Ivana Kraska. Lebo Verlaine je vlastne francúzsky Krasko alebo opačne - Krasko je slovenský Verlaine.“

(prof. Štefan Povchanič v relácii Autor na dnes)